Elena GROSU

PLEONASMELE: PERSUADARE ŞI EROARE

Din multitudinea de erori de exprimare, o categorie aparte o constituie **pleonasmele.** Esenţa lor constă în repetarea sau alăturarea superfluă a cuvintelor cu acelaşi sens sau cu sensuri foarte apropiate. Prin urmare, pleonasmele ţin de nivelul sintagmatic al limbii, şi nu de cel paradigmatic, aflîndu-se în cea mai strînsă legătură cu nivelul semantic. Un tip de pleonasm este şi **tautologia**, care constă în repetarea exactă, literală sau foarte apropiată a cuvintelor omorizice (cu aceeaşi rădăcină). În timpul dialogurilor în direct organizate de televiziune sau radiodifuziune pot fi auzite numeroase tautologii, cum ar fi:

- vreau să **întreb o întrebare**
- se poate să **propun o propunere**
- **începînd** cu luna martie **a început** aratul
- **regulamente ce reglementează** (comerţul)
- **a îmbunătăţi spre mai bine** situaţia
- **perioada** aceasta **este o perioadă** de tranziţie
- în prezent se caută **soluţii** legale **de soluţionare** a problemei
- a **candidat** în calitate de **candidat** etc.

O astfel de exprimare trebuie evitată şi în comunicarea orală, deşi ea ar putea fi oarecum îndreptăţită prin calificarea ei la categoria *lapsus linguae*.

În limba română există, de fapt, o serie de expresii pleonastice/tautologice, dar care nu pot fi considerate greşeli de exprimare. Iată de ce le vom numi în continuare pleonasme formale sau tolerabile. Prin frecvenţa lor masivă în folclorul românesc, ele poartă girul inteligenţei poporului şi al expresivităţii limbajului popular. Dintre acestea fac parte şi următoarele îmbinări:

- **a vedea cu ochii (proprii)**
- **a auzi cu urechile (proprii)**
- **a tăcea (a vorbi) din gură**
- **a îngheţa de frig**
- **a (se) urca (în) sus**
- **a (se) coborî (în) jos**
- **a cădea (în) jos**
- **a şopti încet**
- **lihnit de foame**
- **întuneric beznă**
- **babă bătrînă** etc.

Aici ar putea fi incluse şi numeroase unităţi frazeologice.

De exemplu:

- **a huzuri de bine**
- **în fel şi chip**
- **odată şi odată**
- **din cînd în cînd**
- **a plînge cu lacrimi**
- **din bob în bob** etc.

Multe expresii pleonastice/tautologice atestăm în îmbinările-sentinţe, acestea fiind comprimate la maxim sub aspect lexical. Orice vorbitor al limbii le poate înţelege, le poate explica semnificaţia. Şi aici intervine dorinţa omului de a fi cît mai convingător, de a spune cît mai multe în cît mai puţine cuvinte. De exemplu:

- **viaţa-i viaţă,** ce să-i faci
- **tinereţea-i tinereţe**, dar repede trece
- **dragostea-i dragoste,** n-ai încotro
- **legea-i lege,** trebuie s-o respecţi
- **frumosul e frumos** şi gata
- **băiatul băiat** rămîne etc.

Acest fel de exprimare denotă, în primul rînd, tendinţa vorbitorilor spre **persuadare**, spre a fi mai bine înţeles de către conlocutori, iar în al doilea rînd – de a accentua un gînd.

În contextul persuasiunii, dar şi al expresivităţii limbii, se înscriu proverbele şi zicătorile. Aici vom cita doar cîteva proverbe şi zicători, în

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)

componenţa cărora sînt pleonasme. De exemplu:

• paza bună trece **primejdia rea**

• geaba **din gură vorbeşti,** dacă nu le potriveşti

• mai bine varză acră cu învoială decît **zahăr dulce** cu cîrteală

• **baba bătrînă** nu se teme de pîine moale

• a se face **foc şi pară**

• cu **chiu cu vai**

• a lua (cuiva) **vorba din gură**

• mai **întîi şi întîi**

• a avea **sînge în vine**

• în **zorii zilei** etc.

Pleonasme şi tautologii deosebit de expresive atestăm în textele biblice. Aici putem vorbi de acelaşi mecanism de creare a lor: **persuadarea**. Citǎm:

*La sărbătorile voastre să **trîmbiţaţi din trîmbiţe**.* (Numerii 10/10)

*…tot poporul **să strige cu glas tare** deodată.* (Iosua 6/5)

*Domnul Dumnezeul nostru este Dumnezeu **în cer sus** şi **pe pămînt jos**.* (Iosua 2/11)

*S-au ridicat împăraţii pămîntului şi căpeteniile **s-au adunat împreună*** […] (Psalmii 2/2)

***Cîntaţi** Domnului **cîntare** nouă, că lucruri minunate a făcut Domnul.* (Psalmii 97/1)

*Lăuda-Te-voi, Doamne, cu toată inima mea, că ai auzit **cuvintele gurii mele** şi înaintea îngerilor Îţi voi cînta.* (Psalmii 137/1)

*Martorul **mincinos care spune minciuni**…* (Pilde 6/19)

Deosebit de expresivă stilistic poate fi tautologia în poezie:

*Ah, **mă muţesc şi mă fac mut***
pădurile acestea
în care cîntă un iad de păsări.
(Nichita Stănescu)

Exemplul de mai sus denotă, întîi de toate, bogăţia, expresivitatea şi plasticitatea cuvîntului apropiat în mod potrivit de alt cuvînt. În acest sens, ţinem să reproducem o afirmaţie a lui N. Steinhardt din **Jurnalul fericirii***:* „Cuvintele, în vorbirea de toate zilele, se rutinează, se banalizează, se automatizează. Ce face poetul? Singularizează cuvîntul spre a-i da forţa de a produce o senzaţie, reînnoieşte percepţia, blazată, şi reîmprospătează facultatea cuvîntului de a trezi din amorţeală". Prezenţa pleonasmului, a tautologiei poate fi justificată numai prin motive stilistice sau prozodice. În alte situaţii lingvistice ele trebuie evitate, deoarece vor ruina structura logică a mesajului.

Prin urmare, pleonasmul şi varianta sa tautologia sînt acceptate doar cu valenţă stilistică. Mai mult decît atît, dacă vom încerca să excludem sau să înlocuim expresiile pleonastice din poezie, afectivitatea ei îşi va pierde vigoarea, va aluneca vertiginos spre banalitate sau, cum spunea Paul Zarifopol, spre „o adormitoare seninătate… ornamente goale… platitudine estetică", situaţie pe care nu şi-o doreşte nici un poet.

Unele (doar unele!) pleonasme – greşeli de exprimare astăzi – mîine îşi pot ocupa locul în seria pleonasmelor formale sau tolerabile. Această realitate este determinată de uzul, de incidenţa lor maximă atît în comunicarea orală, cît şi în cea scrisă. Astfel, pare (doar pare!) deja a fi o nedreptate condamnarea expresiilor – în esenţa lor pleonastice – de tipul:

• **amploare mare**

• **exterminare în masă**

• **fiecare în parte**

• **deplină unanimitate**

• **notorietate publică**

• **perioadă de timp**

• **a gesticula cu mîinile**

• **a aplica în practică**

• **performanţă deosebită (excepţională)** etc.

* * *

Vom insista în cele ce urmează asupra pleonasmelor care constituie **erori de exprimare**, fără culoare stilistică şi fără nici un suport logic justificativ.

Pleonasmele din vorbirea de toate zilele sînt mai puţin „pericu-

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)

loase" decît cele atestate în presă, emisiuni radiofonice sau televizate. „Pericolul" rezidă în faptul că ele pot fi luate de către „consumator" (cititor, auditor, spectator) drept model de exprimare. Limba presei trebuie să fie nu numai expresivă, ci şi corectă.

Astăzi, ce-i drept, putem constata cu satisfacţie că ţinuta lingvistică a celor mai citite ziare şi reviste din Republica Moldova oferă veritabile modele de limbă literară standard.

Cele mai „periculoase" erori de exprimare – iar aici examinăm pleonasmele – sînt cele prezente în cărţile destinate elevilor şi studenţilor, deoarece aceştia vor însuşi expresiile incorecte şi nu se ştie cînd le vor putea evita (poate niciodată!).

Iată, în acest sens, cîteva exemple de expresii pleonastice (tautologii) excerptate din cartea **Istoria Românilor**, Editura Cartdidact, 1997 (credem că este mai mult decît clară redundanţa semantică a îmbinărilor evidenţiate prin caractere aldine):

„Omul **a domesticit** aproape toate **animalele domestice**..." (pag. 9); „...**să extermine total** populaţia românească..." (pag. 57); „...O pătură socială... **mai inferioară**..." (pag. 66).

În acelaşi context se înscriu şi exemplele care urmează, atestate de această dată în manualul **Economia aplicată**, apărut în 2002 la Editura Ruxanda:

„Banii pe care îi ştiţi cel mai bine – **monedele metalice** şi **bancnotele de hîrtie** – şi pe care îi folosiţi zi de zi, formează numerarul" (pag. 117); „[…] antreprenorii prosperi, de cele mai multe ori, **urmează** una sau mai multe dintre **următoarele** căi"(pag. 53).

În manualul **Geografie** pentru clasa a VI-a, apărut la Editura Arc în 2001, găsim: „Numim zonă naturală un spaţiu geografic terestru, bine delimitat cu **trăsături caracteristice proprii** […]" (p. 38); „Clima României are unele **particularităţi proprii**" (p.75), „Moscova, una dintre **marile metropole** ale lumii" (pag. 87).

În alt manual, **Istoria universală**, Editura Civitas, 2001, la pag. 67, citim: „**premisele ce au condiţionat** războiul".

Şi un exemplu ceva mai recent, atestat în culegerea de teste pentru bacalaureat la geografie (Editura Liceum, 2003, pag. 13): „Explică succint, în 3-4 propoziţii, de ce în **regiunile premontane ale munţilor**, uneori se formează zăcăminte de petrol şi de gaze naturale". O altă expresie pleonastică atestată aproape în toate manualele numite este „**interdependenţa dintre** x şi y".

Într-o emisiune radiofonică invitatul în studio vorbea despre nişte „condiţii **sine qua non, fără de care** nu pot fi soluţionate problemele din sectorul agricol" (acest pleonasm fusese semnalat demult de Alexandru Graur).

Iar în altă emisiune radiofonică, un ascultător vorbea despre „tradiţiile pe **meleagurile plaiului** nostru". Credem că este evidentă şi aici expresia pleonastică.

Într-un dialog radiofonic un savant în domeniul agriculturii vorbea despre „soluri puternic şi **foarte excesiv** erodate".

În continuare vom cita alte exemple de expresii pleonastice, care denotă, cel puţin, neglijenţa vorbitorilor respectivi.

La 22.10.02, Radioul Naţional ne informa că „dl Marian Lupu a rostit o **scurtă alocuţiune**"; la 1.03.03, o ziaristă de la Edineţ ne spunea că „**doar numai** ea (o femeie – n. n.) ştie cît de greu îi este"; la 8.04.03, prezentatorul unei cunoscute emisiuni matinale întreba interlocutorul: „Aţi **estimat** pierderile **estimative**?"; la 16.04.03, un reprezentant de la Ministerul Muncii vorbea despre „**durata timpului** de muncă", despre „condiţii **mai inferioare** de angajare"; la 19.04.03, în cadrul emisiunii *Dimensiuni europene,* un profesor insista în greşeli, printre care şi expresia pleonastică „**şi inclusiv şi**"; la 26.04.03, la *Ştiri* aflam că avaria de la Cernobîl a afectat o zonă în care

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)

„**locuiau** mai mult de x **locuitori**"; la 22.04.03, dimineaţa, prefectul de Bălţi îşi exprima îngrijorarea faţă de „o problemă **foarte majoră**". O expresie pleonastică foarte „actuală" este „**scrutin electoral**" – aceasta a fost utilizată, în mod presant, în ajunul alegerilor din 25 mai 2003 la TVM. Ar fi de adăugat aici că eroarea din fiecare exemplu prezentat poate fi lesne verificată prin precizarea sensului fiecărui cuvînt care este implicat în expresia pleonastică respectivă.

Fireşte, ar fi minunat dacă toţi ziariştii ar avea mai multă grijă de felul în care îşi formulează gîndurile. Astfel ar fi mult mai puţine erori de exprimare. O şcoală de cultivare a limbii ar fi de stringentă necesitate şi pentru unele dintre persoanele ce deţin funcţii publice. Iar capitolul „pleonasme" nu este prea dificil pentru a fi însuşit, ca să nu mai auzim „perle" gen „**creditarea creditelor** preferenţiale pentru Republica Moldova" (Tarlev, 19.03.03, *Unda dimineţii*), „**proba de examen la examenul** de istorie a românilor" (un specialist de la Ministerul Învăţămîntului, 2.06.03).

Unele greşeli la nivel sintagmatic sînt "create" prin traducerea nepotrivită, de regulă din limba engleză. De multe ori sîntem puşi în situaţia de a accepta o greşeală, pe care, din cauza frecvenţei apreciabile, ajungem să nu o mai percepem ca atare. Anume aşa s-a întîmplat cu penibila şi nefireasca sintagmă, vehiculată în domeniul pedagogiei „**formarea formatorilor**". În acest caz s-ar fi putut evita expresia pleonastică/tautologică prin utilizarea sintagmelor „pregătirea instructorilor" sau „instruirea/pregătirea formatorilor" (este cazul să ne edificăm şi în ceea ce priveşte sensul cuvîntului *formator,* ca să ne dăm seama de „mutaţia" semantică produsă de această dată).

În final, pentru a nu demoraliza vorbitorul de limbă română de la noi (din Basarabia), putem prezenta drept exemplu cîteva expresii pleonastice atestate în cartea **Relaţii publice şi comunicare**, semnată de Stancu Şerb, apărută în 2001 la Editura Teora din Bucureşti (specificăm că am luat o carte, pe care o citeam la moment): „Un mod civilizat de a fi în relaţiile cu membrii comunităţii generează şi întăreşte respectul faţă de funcţionar şi instituţie, se creează o stare de **mulţumire şi satisfacţie** personală…" (pag. 63); „[…] practicarea unor relaţii oficiale şi neoficiale corecte, omeneşti, elegante, bazate pe **respect şi stimă** faţă de om, trebuie să fie un atribut esenţial al funcţionarului public" (pag. 65); „Majoritatea specialiştilor sînt de acord că imaginea are o structură **axată în jurul** unui nod (nucleu) central" (pag. 24).

În altă carte, apărută la Bucureşti, în 1999, cu sprijinul Programului *Step by Step – Crearea claselor orientate după necesităţile copilului* – în afară de multe alte greşeli (lucru care chiar ne-a întristat), am atestat numeroase expresii pleonastice, dintre care vom da doar cîteva: „bucătăria le oferă copiilor posibilitatea… de a gusta diferite **preparate**, de **a mînca o mîncare** pe care au **preparat**-o singuri" (pag. 12); „copilul **se hrăneşte** singur **cu** diferite **mîncăruri**" (pag. 22) etc.

Un alt exemplu: într-un text de publicitate, la PRO-TV, la 31.03.03, telespectatorul era informat despre o „**nouă inovaţie**" (poate „Cîrcotaşii" au şi pescuit deja această eroare).

Prin urmare, fenomenul *pleonasm – tautologie* în (ne)calitatea lui de dezarticulator al expresivităţii şi, lucrul cel mai grav, al sensului unui enunţ sau al unui text, este o prezenţă regretabilă chiar şi în arealul lingvistic românesc neafectat în timp de morbul înstrăinării şi deznaţionalizării cum s-a întîmplat în Basarabia.

* * *

Există pleonasme evidente, dar sînt şi pleonasme ce ţin de subtilitatea logico-semantică. Un astfel de caz este explicat de cunoscutul critic şi te-

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)

oretician al literaturii Roland Barthes: „Se spune în mod curent: **ideologia dominantă**. Această expresie este nepotrivită. Căci ideologia ce este? Este tocmai ideea în măsura în care domină: ideologia nu poate fi decît dominantă”.

Acumularea unui număr cît mai mare de exemple care ilustrează frecvenţa şi diversitatea expresiilor pleonastice confirmă faptul că limbajul nostru, în manifestările lui cotidiene, este foarte vulnerabil sub aspectul corectitudinii.

În acest context se înscriu şi cuvintele lui Emile Benveniste: „Limbajul este şi un fapt uman; el reprezintă locul unde interacţionează viaţa mentală şi viaţa culturală, precum şi instrumentul acestei interacţiuni. O altă lingvistică ar putea avea ca termeni fundamentali trinomul: limbă, cultură, personalitate”. Prin urmare, trinomul lui Benveniste ar trebui să fie înţeles de fiecare individ care poate, prin limbă, să-şi demonstreze nivelul de cultură şi personalitatea.

Am dorit să propulsăm aici ideea că este absolut necesară o mare atenţie în exprimare, o bună cunoaştere a sensului tuturor cuvintelor folosite pentru a transmite un mesaj coerent şi corect.

Mi-ar plăcea să cred că cititorul a avut pacienţa şi puterea să citească acest articol şi, mai ales, să înţeleagă în ce constă esenţa expresiilor pleonastice (în acelaşi context şi a altor greşeli de exprimare) şi că le va evita atît în comunicarea scrisă, cît şi în comunicarea orală.

NOTĂ. Expresiile pleonastice se obţin în următoarele cazuri:

– la alăturarea cuvintelor cu sens identic sau foarte apropiat. De exemplu: *alocuţiune scurtă, anotimp al anului, a anula complet, autoportret propriu, a colabora împreună, laitmotiv principal, longevitate a vieţii, primul debut, procent la sută, a preveni dinainte, sărbătoare festivă* etc.

– la alăturarea sinonimelor într-un raport de coordonare prin joncţiune, de exemplu:

a accepta şi **a consimţi**
acuzaţie şi **învinuire**
bucuros şi **vesel**
calamitate şi **catastrofă**
jertfă şi **sacrificiu**

– la plasarea cuvintelor *mai, mai puţin, cel mai, foarte, extraordinar de, extrem de, nemaipomenit de, prea tare* înainte de adjectivele care nu au grade de comparaţie, şi anume:

a) adjectivele cu prefixe superlative *arhi-, extra-, hiper-, prea-, super-, supra-, ultra-:*

arhicunoscut **prea**frumos
arhiplin **super**fin
extrafin **supra**solicitat
hipersensibil **ultra**central etc.

b) adjectivele împrumutate din latină, italiană sau franceză cu forma lor de superlativ:

extrem (lat. *extremus*)
maxim (lat. *maximus,* superlativul lui *magnus*)
minim (lat. *minimum*)
optim (lat. *optimus,* superlativul lui *bonus*)
proxim (lat. *proximus*)
suprem (lat. *supremus,* superlativul lui *superus*)
fortissimo (ital. – foarte tare)
pianissimo (ital. – foarte încet)
rarisim (fr. *rarissime* – foarte rar) etc.

c) adjectivele care comportă sensul de superlativ sau indică însuşiri neconcepute în diferite grade:

cardinal **fenomenal**
colosal **formidabil**
excelent **excesiv**
excepţional **infinit**
iniţial **mort**
etern **oral**
final **total**
unic **incipient** etc.

d) adjectivele care, prin etimologia lor, au forma gradului comparativ:

anterior **minor**
exterior **posterior**
inferior **superior**
interior **ulterior**
major etc.

– la plasarea expresiilor *a putea fi, a fi posibil, a fi cu putinţă* înainte de derivatele cu sufixul *-bil,* care indică sensul de posibilitate a unei acţiuni:

accepta**bil** accesi**bil**
admisi**bil** discuta**bil**
divizi**bil** explica**bil**
comesti**bil** recomanda**bil**
suporta**bil** etc.

– la alăturarea cuvintelor *mai, din nou, iarăşi, iar, încă o dată* pe lîngă ver-

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)

bele derivate cu prefixul *re-,* care indică repetarea unei acţiuni:

a **re**aduce	a **re**afirma
a **re**alege	a **re**constitui
a **re**descoperi	a **re**edita
a (se) **re**întîlni	a **re**zidi etc.

– la alăturarea cuvintelor *împreună (cu), laolaltă (cu), alături (de), cu* pe lîngă derivate cu prefixele *co-, com-, con-,* care indică sensul de *împreună (cu):*

a **co**abita	**co**abitare
a **co**exista	**co**existenţă
comesean	**con**aţional
concetăţean	**co**ncubinaj
a **con**vieţui	**co**proprietar

Nu trebuie confundat pleonasmul-greşeală de exprimare cu procedeul stilistic repetiţia, cu pleonasmul formal sau tolerabil.

De menţionat în acest context că expresiile pleonastice apar deosebit de frecvent din motivul necunoaşterii sensului exact al unor cuvinte, de obicei acestea fiind neologice sau recente. Anume în seria acestora se înscriu şi următoarele expresii pleonastice: ***mijloace mass media, inclusiv şi, o scurtă alocuţiune, scrutin electoral*** etc.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

1. Anghelescu, Gabriel, *Dicţionar de pleonasme,* Bucureşti, Editura Coresi, 1996.

2. Avram, Mioara, *Probleme ale exprimării corecte,* Bucureşti, Editura Academiei Române, 1987.

3. Barthes Roland, *Plăcerea textului*, Cluj, Editura Echinox, 1994.

4. Benveniste, Emile, *Probleme de lingvistică generală*, vol. I, Bucureşti, Editura Teora, 2000.

5. Ciobanu, Anatol, *Să scriem şi să vorbim corect*, Chişinău, Editura Lumina, 1970.

6. Crijanovschi, Andrei, *Dicţionar de dificultăţi ale limbii române*, Chişinău, Editura Arc, Editura Museum, 2000.

7. Dascălu, Doina, *Dicţionar de pleonasme,* Bucureşti, Editura Vox, 1997.

8. Graur, Al., *"Capcanele" limbii române*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi pedagogică, 1976.

9. Graur, Al., *Puţină gramatică*, Bucureşti, Editura Academiei Române,1988.

10. Graur, Al., *Limba corectă,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963.

11. Grigorescu, Dan, *Istoria culturii şi neliniştile ei*, Bucureşti, Editura Eminescu, 1992.

12. Grosu, Elena, *Dicţionar de pleonasme*, Chişinău, Editura Epigraf, 2002.

13. Guţu, Valentin, *Dicţionar al greşelilor de limbă,* Chişinău, Editura Arc, 1998.

15. Marin, Vitalie, *Expresivitate şi corectitudine în comunicarea verbală*, Chişinău, Editura Cartea Moldovenească, 1980.

16. Mîndîcanu, Valentin, *Cuvîntul potrivit la locul potrivit*, Chişinău, Editura Cartea Moldovenească, 1987.

17. Melniciuc, Ion, *Practicum la lexicologie*, Chişinău, Editura Lumina, 1991.

18. Mihăescu, N., *Abateri de la exprimarea corectă*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1963.

19. Mihăescu, N., *Cum e corect*, Bucureşti, Editura Ion Creangă, 1973.

20. Mihăescu, N., *Norme, abateri şi inovaţii în limba română contemporană*, Bucureşti, Editura Albatros, 1982.

21. Zarifopol, Paul, *Pentru arta literară*, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 1997.

Biserica din Rughi

BDD-A20916 © 2003 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:58:46 UTC)